

Együttese, amelyet néhány év óta részben Grotowski módszere szerint nevel, valóban számunkra eddig soha nem látott produkcióra volt képes. A jó másfél órás, szünet nélküli előadás első pillanattól kezdve az utolsóig lélegzetelállító volt. A fiatal művészek teljes átlényegülése, hangoknak és mozdulatoknak eddig szinte nem látott mérhetetlen *gazdagságú* skálája, a kifejezési eszközök hihetetlenül pontos és hallatlanul szuggesztív volta, az életkapcsolatok minden ismert formájának poétikus újraköltése az előadásban megnyilvánuló, pillészárnyakon lebegő líra és a legősibb indulatokat felkavaró szenvedély valóban azt éreztette mindannyiunkkal, hogy valami régi, elfeledett, már soha nem ismert ősi világ kelt életre, amelynek mi szinte arcközelben lehetünk tanúi. Bár a dán szöveg mindannyiunk számára érthetetlen volt, és a szokásos olasz nyelvű tolmácsolás is el-maradt, mégis, a mélységesen meggyőző és kifejező, szuggesztív játék következtében szinte szóról-szóra érteni lehetett az emberek és a közösség vívódásának minden fázisát.

Egy rövid beszámoló keretében nehéz minden hasznos és figyelemre méltó jelenségre kitérni. Igyekeztem mégis vázlatos képet adni erről a meghatározott szempontból szerveződött előadás-sorozatról.

Aki csak ezeket az előadásokat látta, és az hiszi, hogy ilyen a haladó politikai színház, annak el kellett vesztítenie a hitét ebben a törekvésben. Az a szerencse, hogy az igazi jó politikai színház-nak nem ez az egyetlen útja.

BRATMANN MIHÁLY

Diákszínház- fesztivál Wroclawban

Néhány hónappal ezelőtt ezeken a hasábozon már szó volt a diákszínházokról és fesztiválokról a zágrábi találkozók kapcsán, amely majdnem botrányba fulladt, s amelyen éles politikai nézetkülönbségekre derült fény. Mint a cikk írja: „Szenvedélyes, már-már tettlegességre fajuló viták robbantak ki a fesztivált búcsúztató diákok között.”

1969 októberében ismét nagyszabású eseményre, „fesztiválok fesztiváljára” került sor Wroclawban. Tizenhárom ország huszonhárom együttese kapott meghívást, olyanok, akik már valamelyik előző fesztiválon sikerrel mutatkoztak be. Talán főként ez okozta - a nyugati diákmozgalmakban bekövetkezett lánghullám mellett -, hogy ezúttal a fesztiválon nem annyira politikai nézetek csaptak össze, mint inkább művészi elgondolások és eredmények vitatkoztak egy-mással.

Ennek megfelelően a hangulat is oldottabb és barátságosabb volt, mint Zágrábban. Igaz, voltak kifogások és javaslatok is. A dánok például szerették volna, ha több összejövetelre, vélemény-cserére kerül sor: a vezetőség dicséretére legyen mondván, hogy rögtön intézkedtek, s az utolsó napokban már olyan átfogó jellegű vitára is sor került, mint a diákszínházak problémái. A beszélgetés a három nyelven megtartott jó félórás referátum után egészen a hajnali órákig tartott.

A frankfurti Neue Bühne a *Woyzeck*et „állította” színpadra. Valóban „állt” az előadás: élőképszerű jelenetekben dőcögött előre a cselekmény, s ezen még az sem segített, hogy időnként filmrészleteket vetítettek, óriási transzparenszeket cipeltek be, majd egy lány félmeztelenre vetkőzött, és felszólította a közönséget, hogy előadás után maradjon a nézőtéren, és vitassa meg velük a darab felvetette szociális és politikai problémákat; a tűzbiztonsági okokból az előcsarnokba kiszoruló nézők azonban főként csak arról akarták meggyőzni a még jelmezben levő színészeket, hogy bár szerintük is van létjogosultsága az ilyen jellegű agitációs színháznak, de ez az előadás nagyon rosszul sikerült... Ez persze meddő vita volt: színésznek illetékes bizonyítani - aki már próbálta, tudja - lehetetlen.

Hasznosabbnak bizonyult viszont az

az eszmecsere, amit a koppenhágai Danske Studenter Scene tagjaival folytatott a közönség, szintén közvetlenül az előadás után. Közönségen itt jobbra szintén fesztiválvendégeket kell érteni, mert bár a jegyek felét állítólag a wroclawi egyetemek között osztották szét, a nézőtéren valahogy mégis mindig túlsúlyba kerültek a különböző együttesek tagjai. Ez aztán a színház őstörténetének jótékony levegőjét árasztotta; képletesen szólva azok táncoltak, akik előzőleg még a tűz körül ültek ... Hogy a lengyel közönség mégis lássa ezeket az előadásokat, szinte valamennyi együttes tartott előadást Wroclaw környékén is, majd a fesztivál befejeztével Krakóban, Varsóban, Gdanskban és más egyetemi városokban turnéztak.

A koppenhágaiak produkciójának címe *Akció* volt, s a nyugat-európai diákmozgalmakról, szorosabban a diáktüntetésekéről és: az ellenük kivezényelt rendőrség brutalitásáról beszélt, pop-zene, vetített képek és pantomimelemek felhasználásával. Nem volt szín-pad: a közönség körülülte azt a kis par-kettdarabot, ahol az előadás folyt, és az első sorban ülők nemegyszer ijedten kapták félre fejüket, amikor egy-egy képzeletbeli gumibot feljük sújtott, vagy amikor egy félretaszított tüntető már-már elsodorta őket.

A legmodernebb színházi törekvésekhez kapcsolódott tehát ez az előadás, a közönség nem „páholyból” nézte a produkciót, hanem bekerült az események sodrába. S valóban, a nézők nem is maradtak szentelencék, együtt éreztek, együtt gondolkodtak, s csak kicsi hiányzott ahhoz, hogy együtt is cselekedjenek a színészekkel. A siker természetesen óriási volt, s amikor - jó öt perc után - alábbhagyott a taps, a beszélgetés során szó esett az együttes céljáról, munkamódszeréről is.

Főként munkásközönség előtt játszanak; céljuk, hogy minél hatásosabb, mi-nél erőteljesebb politikai színházat csináljanak. Ez a produkció a próbák során csiszolódott, alakult, s éppen ezért az író és a rendező neve helyett a cím-lapon egyszerűen csak annyit tüntettek fel: közös alkotás.

Közös alkotás volt a fesztivál legizgalmasabb eseménye, a New York-i Bread and Puppet Theatre előadása is. Egy nem túlságosan modern és már nemegyszer színpadra állított témát dolgoztak fel: a Bibliát.

Az *emberek éhesek* - nagyon szabadon fordítva ezt a címet választották, s mint az előadás kezdetekor negyed-órás vad pop-zene, hangulatteremtő zenebona után egy pufók képű, szemtelen-pisze orr kislány bejelentette, azért, „mert az emberek valóban éhesek”. Ilyen volt különben a folytatás is: ha-

sonló logika, hasonló szimbólumrend-szer, de mindez igen szuggesztíven. Nem hiszem, hogy igazuk lenne azoknak, akik pusztán az ötméteres bábuk, a technikai trükkök hatásának tulajdonítják az együttes sikerét.

A titok magában az együttesben rejlik, s éppen ezért megismételhetetlen és egyedi, művi úton elő nem állítható. Vezetőjük, Peter Schuman, a fesztivál talán legtöbbet fényképezett és legtöbbet faggatott sztárja egyáltalán nem kel-tette egy sztár benyomását: pocakos, hajlott hátú, szakállas, rosszul öltözött és elhanyagolt volt, ugyanúgy, mint társulatának többi tagja is. Velük lehetett különben a leggyakrabban találkozni, szinte mindenütt, mivel hivatalos elő-adásukon kívül az utcán, a szabad ég alatt is rögtönöztek rövid darabokat, a járókelők nem kis örömeire. Ilyen alkalmakkor szívesen beszéltek magukról, munkájukról, és így nem egy érdekes dologról szereztünk tudomást.

Kommunának tekintik magukat, mivel minden kérdésben közösen döntenek (mind művészeti, mind materiális jellegűekben), a pénzt, amit keresnek, egyenlően osztják fel maguk között, és minden, a színházzal kapcsolatos munkát egyenlő arányban végeznek. 1961-ben volt első fellépésük egy New York-i templomban, s aztán éveken át csak templomokban és az utcán léptek fel. Még ma is gyakran állszanak az utcán, ingyen, alkalomszerűen összegyűlt közönségnek.

A pármái egyetemisták, akik Brecht *Kivétel és szabály* című darabját adták elő, az előadás befejeztével óriási plakátokat; a kapitalizmus igazi arcát le-leplező grafikonokat és tablókát hurcoltak elő, és felszólították a közönséget, jöjjön fel a színpadra, s tekintse meg azokat. Az előadás fő érdeme különben nem a didaktikus szándékú mondanivaló - az osztályellentétek egyéni szándéktól, jóakarattól független kien-gesztelhetetlenségének - precíz kifejtése volt, hanem a két főszereplő, az úr és a szolgálta újszerű, a *Godot-ra várva* Luckyanak és Pozzójának kapcsolatára emlékeztető ábrázolása.

A modern hangvételi bemutatók között akadt persze hagyományos technikájú is: a New York-i Pillory Theatre például egy Calderon darabbal, Az *élet* álommal jelentkezett.

A fesztiválhíradó, amit szintén diákok szerkesztettek és írtak, és amely éppen ezért valóban hű tükre volt a közönség nézeteinek, azt állította, hogy „nem csodálkoztak volna, ha záptojások és rohadt gyümölcsök repkedtek volna az est folyamán”. En érdekesnek és jó-nak találtam a Sztanyiszlavszkij-iskolán alapuló játékestílust, és főként az egyik szereplő, *Kimberly Welsh* játékát.

Magyarországot az Universitas együttes képviselte. Halász Péter *A pokol nyolcadik köre* című drámáját adták elő, Ruszt József rendezésében. Az elő-adás egyike volt a legjobbknak; mű-vészi fegyelem, ízlés, stílusérzék jellemezték. Ezt a darabot már évek óta játsszák itthon, szinte minden lap közölt már róla méltatást, így különösebb elemzésre nincs szükség. Talán csak annyit: megkérdeztem *Roman Szydłowski*-t, a Trybuna Ludu munkatársát, mi a véleménye a darabról, s a tekintélyes színikritikus is meleg szavakkal dicsérte az együttes játékát.

MARTIN ESSLIN

a legnagyobb elragadtatás hangján számol be az Old Vicben fellépő Barrault-társulat Rabelais-előadásáról. A produkción érződik Artaud, Grotowski, a Living Theatre és a La Mama hatása, csakhogy Barrault egy vala-mivel rendelkezik, ami mindezekből hiányzik: fenséges irodalmi szöveggel - és úgy tűnik, minden ezen múlik. Elsőrangú adaptálói munkát is végzett, és így a sok helyről merített csillogó produkciós technikák most kaptak első ízben igazi színházi lét-jogosultságot. Totális színház ez, a szó legjobb értelmében, és Barrault legnagyobb fegyverténye az, hogy ezt az ősi klasszikus művet a hippik és az LSD, a diáklázadások és a kulturális forradalom korában izzóan aktuálissá tudja tenni. Rabelais csakúgy, mint mi, egy átmeneti kor embere volt, két világ ütközőpontján élt, és Barrault remekül kiaknázza ezt a párhuzamosságot. Aki színházkedvelő, és nem látta ezt az előadást, olyasmit tapasztalt, amihez hasonlót újabb hosszú éveken át nem kaphat.

Plays and Players, 1969 november

SOMA SÁNDOR

Hat berlini bemutató és egy színházavatás

A szokásos őszi Berlini Fesztiválnapok ezúttal a Német Demokratikus Köztársaság megalakulása 20. évfordulójának jegyében zajlottak le.

A Deutsches Theater már hónapok óta nagy sikerrel játszott előadása, az *Aula* ezért különös aktualitást nyert. A darab Hermann Kant nagy népszerűségnek örvendő regényéből készült, amelyet maga az író formált színpadra. Főhőse Robert Iswall, egykori villany-szerelő, aki húsz-egynéhány esztendővel ezelőtt Munkás-Paraszt Akadémiát végzett, s jelenleg neves újságíró. Iswall azt a feladatot kapja, hogy az egyetem aulájában előadást tartson az egykori Munkás-Paraszt Akadémiáról, ahol ő annak idején a tanulmányait végezte. Iswallt ez a feladat arra készíteti, hogy önmagában vizsgálja felül az eddig megtett utat. Felismeri, hogy a jelent a múlt kritikai elemzése nélkül nem tudja helyesen megítélni, ahogy a jövőt is csak a megtett út elemző felmérésével képes jobba tenni. Iswall tehát, aki egyben a narrátor szerepét tölti be a drámai változatban, kirándulást tesz a múltba, és végigvezet azon a történelmi folyamaton, amelyet a fasizmus leverésétől a mai napig társaival bejárt. Kant ezt a nagy történelmi témát kritikai elemzéssel fejti ki, Iswall egyéni önvizsgálatának és felelősségtudatának szemüvegén keresztül. A rendkívül népszerű regény nyomán Iswall neve ma már szinonimája lett a hibákat nem el-kendőző, nyílt politikai hangvételnek. Ez a múlt eredményeit, győzelmeit nem megtagadó, bizonyos ironikus felhang, némelykor anekdotázó kedv kíséri végig az *Aula* színházi előadását is. Iswall kritikai önvizsgálata a színházi előadás középpontjába került.

Az *Aula* rendezője Uta Birnbaum, nagyszerűen összefogott és gördülékeny előadást produkált. Kiváló színészek álltak a rendelkezésére, Reimar Joh. Baur (Iswall alakítója), Dieter Franke, Dieter Mann, Peter Aust, Ernst Kahler stb. A legkisebb epizód is él; a színészi játék a legapróbb részletekig finoman kidolgozott, de könnyed, spontán, ma-gától értetődő természetességgel hat. A darab kissé didaktikus jellegét a színészi játék ellensúlyozni tudta, az ember-ábrázolás többértésűsége és mélysége nem kis mértékben a színház, a rendező és a színészek munkáját dicséri.